

Kyrktagningsleden i Sverige

Släktforskare kan ibland i födelseböckerna se en anteckning och ett datum för kyrktagningen av barnets moder. Denna upptagningsrit har ett mycket gammalt ursprung och ända in på 1900-talet var den, på sina håll, allmänt förekommande. Kyrktagningsleden har utformats av kyrkan. Här en kort beskrivning hur det oftast gick till. Reglerna för kyrktagning var naturligtvis olika under tiderna och på olika platser i Sverige.

av K-E Ferner

Tidpunkten

I regel skedde kyrktagningen mellan fyra till sex veckor efter förlösningen. Kvinnan väntade dock inte längre än nödvändigt med kyrktagningen, på grund av alla de regler och förbud hon måste iakttaga under tiden. (Man föreställde sig att kvinnorna var utsatta för övernaturliga faror och att de även kunde vålla omgivningen skada. De hade umgänges, kultiska och sexuella förbud.) Vanligen skedde kyrktagningen i samband med söndagens högmässa.

Plats

Kyrktagningen skedde i början innanför kyrkdörren i vapenhuset. Men med tiden, med hänsyn till kvinnans hälsa under kalla vinterdagar, så flyttades den först till tvärgången för att till slut ske vid altarringen. Det hände även att kyrktagningen kunde ske i kvinnans hem eller i prästgården.

Form

Kvinnorna fick i en del fall stå och vänta i vapenhuset tills det var dags för kyrktagningen, i andra fall kunde de få sitta på bakersta bänken i kyrkan. Det var viktigt vid kyrktagningen att kvinnan skulle falla på knä på den särskilda knäfallspallen. Sådana pallar började användas i slutet av 1600-talet. En ogift mor fick knäfalla på golvet! Så småningom fick de ogifta mödrarna knäfalla på en pall, den så kallade "horpallen", som till skillnad mot de gifta kvinnornas pall var oklädd och hård! De kyrk-

togs inte på samma vis som gifta kvinnor utan genom enskild skrift. De skulle vanhedras! Medan kvinnan knäböjde läste prästen kyrktagningsbönen, tog henne sedan i hand och gav en slutönskan. Ogifta mödrar tog ej prästen i hand! Slutönskan lød: "Herren ledsage dig i sin sanning och fruktan, nu och till evig tid! Amen."

Följe

Kvinnor som skulle kyrktagas kunde följas till kyrkan av sin make eller av en eller flera följekvinnor. Det var finare med flera följekvinnor. Seden med följekvinnor förekom redan under medeltiden. Följekvinnans uppgift var att skydda barnaföderskan på vägen till kyrkan och att öppna kyrkporten för henne, då hon inte fick röra vid något i kyrkan; grannar och vänner; även prästen och kantorn kunde deltaga. Det kunde vara en 50-60 gäster. På den rika skåneslätten kunde antalet gäster vara ända upp till 150. De fattigaste hade naturligtvis inget kyrktagningsgille överhuvud taget.

Innebörd

Seden med kyrktagning uppfattades olika; en del såg den mest som en tacksägelse, andra som en rening, medan en del människor såg den som en sed utan innehåll. Den senare uppfattningen ökade väl med tiden, eftersom denna sed upphörde så småningom. I äldre tid var ju kvinnorna tvungna att genomgå kyrktagningen för att kunna återvända till församlingens gemenskap.

Upplösningen

Redan under den senare delen av 1800-talet började uppluckringen av kyrktagningsleden. Sedens upphörande skedde naturligtvis inte samtidigt över hela landet. Från år 1900 och framåt var det mycket få kvinnor som lät sig kyrktagas, med undantag av vissa socknar. I Stora Skedvi t.ex. kyrktogs över 90 % av kvinnorna år 1910. Torpare- och statarhustrur var de första som lät bli att låta sig kyrktagas. Seden uppluckrades tidigast i industriområden och i en del fiskesamhällen. Folk började anse, att seden förlorat sin ursprungliga innebörd och blivit meningslös. En del präster försökte hålla fast vid kyrktagningsleden genom hembesök eller uppmaning till barnaföderskorna per brev.

Sammanfattning

De faktorer som påverkade upplösningen växlade i tid och rum. Industrialiseringen och folkflyttningen var en viktig orsak. Även kyrktagnings-

innebörd ledde till negativa reaktioner från mödrarna och i dag har seden upphört helt, så vitt jag vet.

Litteratur:

Kyrktagningsleden i Sverige, A. Gustavsson 1972